

МУЗИКОЛОГИЈА
Часопис Музиколошког института САНУ

MUSICOLOGY
Journal of the Institute of Musicology SASA

II (21)

2016

Музиколошки институт
Српске академије наука и уметности

Institute of Musicology
Serbian Academy of Sciences and Arts

Ивана Медић (ур.)
 РАДИО И СРПСКА МУЗИКА
 Београд: Музиколошки институт Српске академије
 наука и уметности, 2015.

Први радио сигнал из Београда послат је 1924. године из емисионе станице Београд/Раковица, а након пет година Радио Београд започиње своју делатност на међусупрату зграде Српске академије наука и уметности. Зборник Радио и српска музика приређен је са идејом да се, сабирањем радова који се баве српском музичком културом која настаје, развија се и живи на радију (како државним институцијама, тако и приватним и интернет радио станицама), обогати литература која за предмет бављења има овај, за нашу културу, изузетно значајан медиј. Како уредница издања Ивана Медић, научна сарадница Музиколошког института САНУ, наводи у Предговору, осамнаест аутора разноликих професионалних усмерења одазвало се позиву да учествују у писању тематског зборника, имајући за циљ да се „расветли вишеслојан допринос радија српској култури и уметности” (9) проучавањем музике и дискурса о музици током готово целовековног рада радијских станица у Србији.

Имајући у виду да овај зборник, опредељењен за веома интригантну и недовољно истражену тематску област, ‘удружује снаге’ музиколога, етномузиколога, социолога, композитора, теоретичара музике, новинара, теоретичара културе и медија, па и позоришних редитеља и драматурга који се на одређени начин њоме баве, ни најмање не чуди разноврсност методолошких приступа и идеја понуђених у овом издању. Тако, под истим тематским сводом проналазимо научне радове базирани на истраживању архивске грађе, историјских и друштвених података, потом, студије које се баве садашњим тренутком кроз призму теорије медија и културе, као и текстове који доносе увид у практични рад на радију или пак евоцирају сећања и лична искуства аутора у радијским ансамблима или редакцијама.

Зборник је подељен на пет поглавља (*Историјске перспективе, Електронски студио Радио Београда, Уметност радиофоније, Програмске концепције, Ансамбли и музичка продукција Радио-телевизије Србије и Радио у XXI веку*), груписаних према предмету истраживања. Првим поглављем су обухваћене четири студије обједињене идејама о историјско-социолошком сагледавању делатности Радио Београда у међуратном периоду и за време Другог светског рада, као и компаративном разматрању послератне делатности и савремене праксе на Радију. Постављајући питање сложености пропагирања политичких идеја путем радија, њиховог (ин)директног наметања, као и феномена „педагошке” радијске праксе, Ивана Весић у свом раду мења перспективу устаљену у досадашњим студијама и сагледава утицај радија на слушаоце у међуратном периоду ослањајући

се најпре на њихове повратне реакције. Радио се не треба посматрати као „пуки посредник” за промоцију политичких идеја, сматра Весић, због тога што је он „место сусрета и борбе” (27) различитих идеја, дискурса, учесника и актера, тј. место где се сукобљавају интереси руководства, музичких референата и, коначно, публике. Циљ студије Мирјане Николић јесте представљање до сада непознатих података о деловању Радио Београда, односно, станице Зендер Белград током немачке окупације (1941–1944). Са идејом о свеprisутном и прећутном идеолошком „репресивном брисању” (46) које као облик потискивања или брисања одређених догађаја или личности није прихватљиво у историјским дисциплинама, ауторка је сагледала контекст промена које настају са доласком немачке војске у Београд, анализирајући притом природу и уметнички ниво радијских музичких програма, заступљене ауторе и извођаче. Радио станица Зендер Белград (Sender Belgrad) тема је и студије Маје Васиљевић, која, међутим, полази од чињенице да је историја Радио Београда у датом периоду заједничка за српски и немачки народ. Тако, она сагледава београдску радио станицу као „продужену руку Трећег рајха”, односно, анализира концепцију Радио Београда у контексту идеје о нужности и значају радијског медија коју је пропагирала Културна комора Рајха, затим, разматра Зендер Белград као спону између културних и музичких институција Београда и Трећег Рајха, и, напослетку, пише о масовности и хетерогености публике која је пратила овај радио програм. Текст Даринке Симић Митровић представља нешто другачији поглед на период након Другог светског рата и, компаративно, период од деведесетих година XX века до данас. За разлику од претходних студија, ова ауторка даје лични осврт на историјат Радио Београда, музичких ансамбала и програмских концепција, из пера „дугогодишњег радијског посленика”, да би потом указала на промене настале током транзиционог периода деведесетих година XX века и озбиљност ситуације у којој се налазе ансамбли Радио-телевизије Србије, Фонотека Радио Београда, а, самим тим, и будућност српске музике.

Улога радија у развоју електронске музике и радиофоније у Србији биле су теме на којима се базирају три студије наредног поглавља. Владан Радовановић, као оснивач и дугогодишњи руководилац Електронског студија Радио Београда, исцрпно и детаљно пише о културном и музичком окружењу у којем је Студио основан, значајним личностима и сарадњи са њима која је у том периоду успостављана ради достизања одређених уметничких циљева, као и о специфичностима бројних дела насталих у оквирима ове институције. Упркос чињеници да је Студио компјутеризован тек 1987. године, Радовановић истиче да су посредством активности Студија били обухваћени готово сви видови електроакустичке музике. Марија Тирић разматра аспекте игре и музикалности на примерима домаћих остварења експерименталне радиофонијске форме; управо та форма, закључила је ауторка, даје композитору готово неограничено поље активности, испуњавајући тако услове за игру и музикалност у „осмој уметности” (102). У фокусу истраживања музиколошкиње Ане Котевске нашао се радиофонски опус Иване Стефановић, који је у овом раду посматран кроз призму историје и карактеристика музичких „отисака

градова”. Котевска наглашава да су „звучни отисци градова”, иако мали сегмент укупног стваралаштва радиофонске продукције, заправо заслужни за то што је Радио Београд стекао реноме у међународним оквирима.

Треће поглавље, посвећено програмским концепцијама, садржи четири студије које се односе на конкретна проблемска места у изградњи музичких емисија или пак доносе разматрања значајних емисија, личности и мултикултуралне програмске сарадње. Најпре, Снежана Николајевић сагледава начине уодношавања текстуалног и музичког сегмента одређених форми радијских емисија, истичући да је битно у оквиру музичке емисије добро ‘извагати’ улогу текста и њиме припремити атмосферу за слушање музике. С циљем да осветли допринос који је у афирмисању савремене музике имао серијал Музичка модерна Трећег програма Радио Београда, Ивана Медић разматра концертне програме, композиторе и извођаче, просторе и премијерна извођења, као и критичку рецепцију концерата емитованих у овом серијалу у периоду од 1967. до 1985. године. Сматрајући Радио Београд за једну од најзначајнијих институција која је промовисала савремено стваралаштво, ауторка у тексту такође расветљава значајне аспекте циклуса *Музичка модерна* – питање стриктности програмске политике у погледу занемаривање стилских усмерења другачијих од експерименталних и авангардних, заступљеност домаћих дела у односу на европске и америчке авангардне и експерименталне композиције, однос домаће критичке јавности према савременом стваралаштву, итд. Ирина Максимовић и Растко Јаковљевић, сагледавајући емисију *Музичка традиција* Трећег програма у којој је била заступљена музичка традиција различитих народа, представљају значај утемељивачког етномузиколошког рада Драгослава Девића на радију. О уодношавању програмских концепција српске, мађарске, словачке, румунске и русинске редакције на централном радију једне мултикултурне средине, каква Војводина јесте, писала је Весна Ивков, истичући континуитет рада, али и тренутни незавидни финансијски положај ових редакција народне музике.

Четврто поглавље зборника је најобимније. У првој од четири студије Слободан Пајић (Slobodan Dan Paich) евоцира успомене на чланство у Дечјем хору Радио Београда, разматрајући питања хорских педагошких метода, когниције, мотивисаности и превазилажења дефицита пажње кроз делатност Дечјег хора и диригента Златана Вауде током шесте деценије XX века. Истраживање Јелене Јанковић-Бегуш минуциозно је изведено и представљено у једној од најобимнијих студија овог издања – „Допринос ансамбала Музичке продукције Радио-телевизије Србије промовисању југословенске и српске уметничке музике на Београдским музичким свечаностима (1969–2014)”. Ауторка се, кроз анализу архивске грађе, литературе и критика, бави репертоарском политиком ансамбала РТБ/РТС на фестивалу БЕ-МУС, у периоду од безмало 45 година. Сагледана је улога ансамбала који се у годинама иза нас сматрају „стубовима БЕМУС-а (...) од амбициозних почетака, кроз читаву турбулентну историју”, уз посебно посвећивање пажње Симфонијском оркестру (272). Марија Маглов разматра механизме популаризације озбиљне музике (термин усклађен са дискурсом Радио Београда и ПГП) у раду емисије *Драгстор озбиљне музике*. Популаризација је вршена

по моделу уобичајене музичке и индустријске праксе (терминологија, хитови недеље, топ-листе...), како би се публици приближила она музика која се сматрала *вредном*. Зашавши темом свог истраживања у нови миленијум и обећано (али не и испуњено) ново златно доба музичке продукције РТС, Срђан Тепарић пише о активности Хора Радио-телевизије Србије од 2000. до 2014. године, о премијерним извођењима дела српских композитора, броју концерата и учешћа на фестивалима, као и снимцима и издањима ансамбла. Уз констатацију да се Хор у многим од ових аспеката „бори за опстанак“, Тепарић предлаже извесне мере које би помогле на путу ка стабилнијој, креативнијој и продуктивнијој будућности.

Последње поглавље се односи на феномен карактеристичан за дигитално доба и савремена технолошка достигнућа, те на специфичне профиле слушачке публике. Ивана Ерцеговац препознаје ситуацију као оптимистичну и види могућност „реинкарнације и ревитализације радијских формата кроз нов медиј“, интернет. Из угла журналистике и комуникологије, прилике за даље трансформације и прилагођавање радија су врло разноврсне, будући да анкетно истраживање које је ауторка спровела указује на висок проценат слушаности радија у савременом друштву. У свом раду, Марија Каран сагледава специфичности односа радија (јавног сервиса и комерцијалних радио-станица) и публике, испитујући модусе уређивања музичког програма. Притом, она истиче све већи значај музичког уредника, који мора имати широк спектар компетенција како би препознао потребе и жеље одређене циљне групе. Примећујемо да се ауторка бавила превасходно програмима *забавне*/популарне музике, те је разумљиво истицање комерцијалне потребе за задовољењем жеља и идеја слушачког аудиторијума.

Зборник је посвећен Даринки Симић Митровић (1937–2015), која је, поред доприноса и овој публикацији, оставила неизбрисив траг предано радећи на месту главне уреднице Музичког програма и директорке Музичке продукције РТС. Даринка Симић Митровић се у свом тексту пита *куда музика иде*, односно, какву будућност има српска музика, на радију и ван њега. Један од највећих доприноса овог издања, уз остварен први заједнички корак у сагледавању богате историје радија у Србији, лежи управо у чињеници да су њиме широм отворена врата будућим истраживањима у овој области. У том светлу се указују обавеза научне радозналости и могућности за даље разматрање односа радија и публике и њиховог међусобног односа, положаја радија у различитом друштвено-политичком окружењу и епохама, као и за сагледавање мноштва важних емисија и програмских решења, статуса и заступљености српске уметничке музике у програму, значајних личности и редакција које су допринеле богатој историји овог медија у Србији, радијских музичких ансамбала, будућности и потенцијала радија у дигиталном, интернет формату, као и многих других аспеката овог инспиративног тематског корпуса.

Бојана Радовановић